

У зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» в Україні оголошено воєнний стан (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>) [2]. В умовах воєнного стану заклад загальної середньої освіти стає осередком, який дає змогу дітям отримувати не лише знання, але й психологічну підтримку, не втрачати відчуття приналежності до спільноти. Тому надзвичайно важливо гнучко підходити до організації роботи школи та налаштовувати освітній процес так, щоб він був комфортним і безпечним для учнів та вчителів.

Сьогодні, як ніколи, вивчення української мови дуже важливе через її вплив на культурне й політичне життя суспільства. Вона є невід'ємним складником у формуванні менталітету народу, його національної свідомості. Державна мова є таким самим символом держави, як прапор, герб і гімн. Відповідно до статті 65 Конституції України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>) [1], повага до державних символів є обов'язковою для всіх громадян. Отже, неповага до державної мови мусить мати такі самі наслідки, що й нехтування державними символами. Адже, як писав Олесь Гончар, «коли кажемо про незалежність України, то це найперше, мова! Без неї незалежність – пусті слова». У зв'язку з останніми подіями, які відбуваються на території України, багато наших співвітчизників переходять на спілкування українською мовою, а отже це означає, що мова – ідентифікатор нації й все більше українців усвідомлюють це. Тому важливість вивчення української мови та літератури стає беззаперечним фактом.

У листі Міністерства освіти і науки України від 06.03.2022 № 1/3371-22 «Про організацію освітнього процесу» (http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/) [3] наголошено на необхідності організації навчання учнів у закладах загальної середньої освіти за допомогою дистанційної форми. Дистанційна форма організації освітнього процесу в умовах воєнного стану є найбезпечнішою та найоптимальнішою. Рекомендуємо вчителям української мови та літератури використовувати під час організації освітнього процесу моделі змішаного та дистанційного навчання у синхронному й асинхронному режимах.

Оскільки освітній процес здійснюється із застосуванням технологій дистанційного навчання, доцільно буде повторити з дітьми правила роботи з онлайн-платформами, взаємодії в хмарних сервісах, інструменти спільної роботи з документами та засоби групової діяльності й комунікації.

Під час проведення онлайн-уроків бажано залучати учнів до активної роботи, висловлювання своїх ідей та пропозицій, надавати можливість їм спілкуватися між собою.

Доцільним також буде проведення індивідуальних зустрічей з новоприбулими учнями з метою представлення закладу освіти як ефективного та безпечного освітнього простору і/або створення стислих інформаційних листів аналогічного змісту.

Якщо у вас немає змоги працювати з підручниками в паперовому вигляді – усі вони представлені в електронному варіанті на сайті ІМЗО (<https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnik/>).

Рекомендуємо ознайомитися з електронною бібліотекою Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського (<https://library.vspu.edu.ua/html/ellib.htm>), де вчителі й учні можуть користуватися словниками або ж скачати програмні твори української літератури в форматі PDF. На сайті Litcentr розміщено список словників української мови (<https://litcentr.in.ua/index/0-55>)

Під час підготовки до уроків української мови та літератури пропонуємо ознайомитися з інтернет-ресурсами:

- Відеоуроками з української мови та літератури за шкільною програмою на каналі YouTube (для прикладу: 5 клас. Роль звертань у реченнях <https://www.youtube.com/watch?v=o-fJVVDOws8>)
- Відеоуроками з української мови та літератури (<https://cutt.ly/tD8DPih>)
- Експрес-уроками О.Авраменка (<http://ippo.kubg.edu.ua/ekspres-uroky>)
- Уроками української мови на Урок.ОСВІТА.UA (<https://cutt.ly/8D8DpZ8>) (<https://urok.osvita.ua/mova/>)
- Відеорепетитором української мови (<https://cutt.ly/0D8Fzx0>)

- Українська мова. 200 балів. Olga Ryaba (<https://cutt.ly/pD8FFq3>)
- Курсами на EdEra (<https://cutt.ly/WD8N1SG>) та Prometheus (<https://cutt.ly/OD8M6Yg>)

У зв'язку з введенням воєнного стану в Україні освітній процес було призупинено. Тому рекомендуємо переглянути навчальні плани й визначити теми, які можна ущільнити, а які необхідно подати в повному обсязі.

У нинішніх умовах ми повинні перемістити фокус уваги з академічних успіхів на підтримку й нормалізацію психічного стану учнів. Пропонуємо надати перевагу формульованню оцінюванню, бо реалії сьогодення впливають на всіх учасників освітнього процесу й відповідь учня на уроці може не відображати повною мірою рівня знань (учень може бути сонний, бо ніч провів у підвалі, або хвилюватися, бо тільки-но перед уроком відмінили повітряну тривогу, або через нервову напруженість він не може зосередитися на відповіді). Психологічна підтримка в вигляді похвали («Ти молодець!» «Досконала робота!», «Мені приємно бачити твою роботу!», «Ти сьогодні дуже гарно відповідав/-ла») за найменші досягнення підбадьорить учнів у такий важкий час.

Звертаємо увагу, що доцільність виконань вправ у режимі реального часу та необхідність виконання домашніх завдань кожен має визначити самостійно, врахувавши специфіку регіону, клас, психологічний стан учнів тощо.

Під час онлайн-уроків варто проводити консультації з дітьми, інтегровані уроки, навчальні заняття-бесіди, полілоги та творчі заняття. Варто приділяти увагу роботі в асинхронному режимі:

- спілкування у месенджерах (Telegram, WhatsApp, Viber);
- робота з онлайн-ресурсами (наприклад, Всеукраїнська школа онлайн (<https://lms.e-school.net.ua/>), Всеосвіта (<https://vseosvita.ua/test>), LearningApps.org (<https://learningapps.org/>), На урок (<https://naurok.ua/student/tests>) тощо);
- виконання дітьми вправ та завдань, що передбачають психологічне розвантаження, техніки врегулювання емоційного стану тощо.

Завдання можуть передбачати читання літератури, перегляд фільмів, прослуховування аудіокниг, малювання, інші творчі заняття, що можуть допомогти зняти психічне та емоційне напруження.

Для організації освітнього процесу можна використовувати різноманітні платформи (Zoom, Skype, Meet тощо). Також можна й варто використовувати різноманітні сервіси Google, онлайн-тести, месенджери тощо. Важливо обирати ті сервіси, що добре працюють на смартфонах або доступні ще й в режимі офлайн.

Адже інтернет буває нестабільним, комп'ютери та ноутбуки можуть «не тягнути» важкі програми. У багатьох регіонах залишається недостатньо якісний зв'язок та доступ до інтернету. Саме тому, аби все ж таки освітній процес відбувався, із 14 березня 2022 року стартував освітній проєкт «Навчання без меж», який передбачає трансляцію відеоуроків для учнів 5-11 класів за всеукраїнським онлайн розкладом (<https://mon.gov.ua/ua/vseukrayinskij-rozklad>). Усі уроки можна переглядати на платформах онлайн-телебачення MEGOGO, Київстар ТБ, 1+1 video, sweet.tv як у прямому ефірі, так і в будь-який зручний час абсолютно безкоштовно.

Як зазначила Державна служба якості освіти на уроках української мови та літератури вчителю варто зосередити роботу навколо чотирьох видів мовленнєвої діяльності: слухання й говоріння, читання та письма. Це стосується й класів, де здійснюється навчання за Державним стандартом базової середньої освіти 2011 року, і так званих пілотних класів, які навчаються за Державним стандартом базової середньої освіти 2020 року.

Орієнтування на види мовленнєвої діяльності, а не на конкретні теми чи твори сприятиме підтримці навчальної ініціативності, самостійності та відповідальності учнів, що є основою вміння вчитися.

Добираючи навчальні завдання, вчителю бажано уникати одноманітності, репродуктивності, натомість збільшивши кількість завдань творчого спрямування, щоб сприяти вивільненню позитивних емоцій, підтримці віри дітей у власні сили й можливості.

Українська література – невичерпне джерело народної мудрості, персонажі творів – приклади найвищих моральних чеснот. Саме тому важливо акцентувати увагу на позитивних рисах

головних героїв та розвивати їх у дітей: патріотизм, оптимізм, товариськість, відповідальність, чесність, відкритість та готовність протягти руку допомоги тому, хто цього потребує. Не слід забувати про те, що на уроках української мови та літератури ми не тільки вивчаємо програмовий матеріал, але й, засобами художнього слова, формуємо відданих патріотів, цілісних особистостей, інноваторів, здатних бути мобільними та швидко реагувати на зміни.

Екранізовані твори української літератури можна знайти на сайтах: ЗНО клуб (<https://cutt.ly/ID8Gpos>), ZNO courses (<https://cutt.ly/nD8OGFP>), ЗНОВу ЗНО (<https://cutt.ly/WD8PmbF>), UAUA INFO (<https://cutt.ly/UD8Ajvt>), на всі двісті (<https://cutt.ly/pD8ZK8t>).

Уроки, на жаль, можуть перериватися повітряними тривогами. Пропонуємо алгоритм дій вчителя, якщо під час онлайн-уроку вмикається сигнал «Увага всім! Повітряна тривога!»

1. Перш за все ознайомте учнів із цим алгоритмом дій у час, коли не оголошений сигнал «Увага всім! Повітряна тривога!», проте кожного разу, коли трапляється така ситуація, проговорюйте його для дітей.
2. Демонструйте впевненість у своїх діях. Спокійно повідомте учням, що оголошено сигнал «Увага всім! Повітряна тривога!»
3. Акцентуйте увагу учнів фразою «Зараз ви йдете в безпечне місце, встановлене правилами вашої сім'ї»
4. Нагадайте учням, що їм необхідно натиснути кнопку «Вийти з конференції», а потім – вимкнути комп'ютер.
5. Зверніть увагу учнів на те, що після сигналу «Відбій тривоги» вони повинні доєднатися до уроків за розкладом.
6. Дочекайтеся, щоб усі учні, які присутні на уроці, вийшли з онлайн- зв'язку й самі перейдуть до безпечного місця.

Ми маємо розуміти, що діти зараз, усі без винятку, травмовані психологічно та емоційно. Тому варто звертати увагу на стан дітей і допомагати їм впоратися зі складнощами. Рекомендуємо спробувати органічно «вплести» в уроки прості вправи для підтримки та стабілізації психоемоційного стану учнів. Багато порад, які допоможуть впоратися з цим завданням, ви знайдете в Telegram-каналі «Підтримай дитину (<https://t.me/pidtrumaiduntuny>)». Також допоміжні матеріали розміщено на сайті МОН.

Підготуйтеся до складних запитань учнів щодо ситуації в країні й не бійтеся давати на них відповіді. Діти запитуватимуть про війну, цікавитимуться вашою думкою – і це нормально. Рекомендуємо ознайомитися з порадами психологів про те, як пояснити дітям причини війни та як обговорити із ними складні питання (<https://naurok.com.ua/post/yak-poyasniti-dityam-prichini-viyuni>).